

ESIOPETUKSEN OPISKELUHUOLTO- SUUNNITELMA

16.6.2026

Sisällysluettelo

1.	Opiskeluhoolto	3
1.1	Opiskeluhoultotyön tavoitteet ja keskeiset periaatteet.....	5
1.2	Opiskeluhoultoryhmät.....	7
2.	Arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoiltopalveluista	9
2.1	Arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta.....	9
2.2	Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoiltopalveluista	11
3.	Esiopetuksen toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoillon edistämiseksi	12
3.1	Toimenpiteet opiskeluhoillon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta)	12
3.2	Esiopetusyksikkökohtaisen opiskeluhoiltoryhmän johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat.....	13
4.	Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoolto).....	14
4.1	Lapsen ohjaaminen opiskeluhoiltopalveluihin	14
4.2	Opiskeluhoillon psykologipalvelut	17
4.3	Opiskeluhoillon kuraattoripalvelut	17
4.4	Esiopetuksessa oleville lapsille suunnatut neuvolapalvelut	18
4.5	Yksittäisen lapsen tueksi koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän käytänteet	18
4.6	Päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen	21
4.7	Lapsen esiopetuspäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittaminen.....	22
4.8	Opiskeluhoillon monialainen yhteistyö oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestämiseksi.....	24
5	Yhteistyön järjestäminen	25
5.1	Osallisuus ja yhteistyö opiskeluhoiltosuunnitelman laatimisessa ja hyvinvoinnin tukemisessa	25
5.2	Perehdytys ja osaamisen varmistaminen	26
5.3	Yhteistyö muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa.....	26
5.4	Opiskeluhoillon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen.....	26
6.	Opiskeluhoiltosuunnitelman tarkastaminen ja julkisuus.....	27
7.	Liitteet.....	28
	Liite 1 Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä	28
	Liite 3 Lääkehoiltosuunnitelma.....	28

1. Opiskeluhoolto

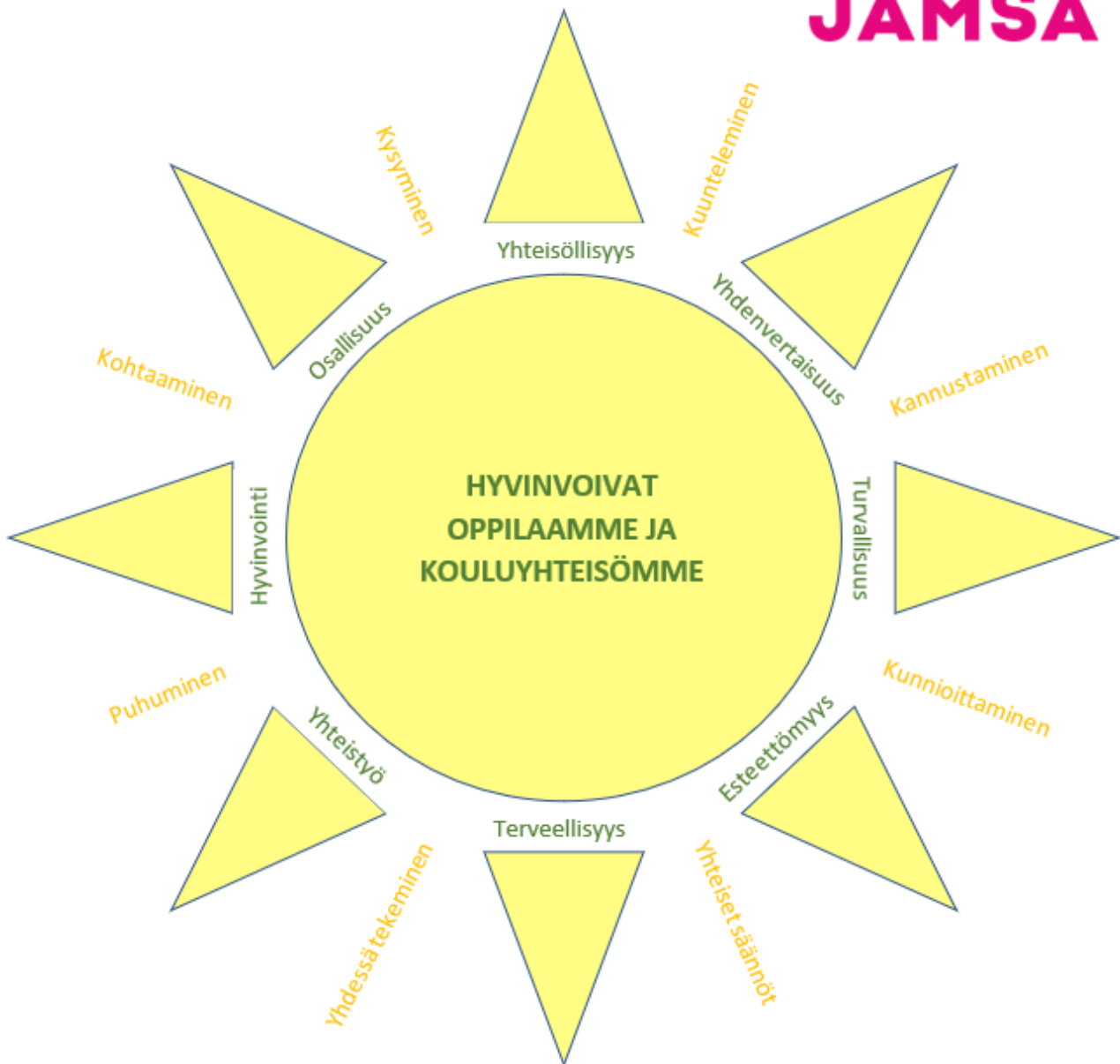
Hyvinvoiva lapsi oppii, kasvaa ja kehittyy. Hyvinvoinnin tiedetäänkin olevan kiinteästi kytköksissä esiopetuksen ja koulunkäynnin sujumiseen sekä koulumenestykseen. Kouluhyvinvointiin vaikuttavilla tekijöillä on puolestaan merkittävä vaikutus oppimiseen, kasvuun, kehitykseen sekä terveyteen, hyvinvointiin ja koko elämään. Ei ole siis yhdentekevää, miten esiopetuksessa voidaan ja minkälaiset kokemukset lapsille esiopetusajastaan jäävät.

Opiskeluhoolto on esiopetusyksiköissä ja kouluissa tehtävää kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tähtäävää suunnitelmallista yhteistyötä sekä lapsille matalan kynnyksen peruspalveluja tarjoavaa toimintaa. Opiskeluhoolto toteutetaan esiopetuksen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena monialaisena yhteistyönä yhdessä esiopetushenkilöstön, lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Opiskeluhoollon tavoitteena on hyvinvoiva esiopetusyhteisö, joka tukee ja edistää oppimista ja hyvinvointia, ennalta ehkäisee ongelmia ja tarjoaa tukea mahdollisimman varhain. Hyvinvoiva esiopetusyhteisö turvaa jokaiselle yhteisöön kuulumisen, osallisuuden ja kuulluksi tulemisen tunteen.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki määrittelee opiskeluhoollon valtakunnallisen seurantavastuun Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle yhdessä Opetushallituksen kanssa. Tavoitteena on tunnistaa erityisiä kehittämistarpeita ja seurata muutoksia palveluissa. Paikallisella tasolla opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan opetuksen järjestäjä kohtainen opiskeluhooltosuunnitelma koulutusmuodoittain, ja että sen toteutumista seurataan. Tässä Jämsän esiopetuksen opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteet, tarkoitus ja toiminta Jämsän esiopetuksessa.

Jämsän esiopetuksen opiskeluhooltosuunnitelma perustuu opiskeluhooltoja ohjaavaan ajantasaiseen lainsäädäntöön, opetushallituksen julkaisemiin ja 1.8.2026 voimaan tuleviin opiskeluhooltoja koskeviin esiopetuksen uudistettuihin perusteisiin sekä opiskeluhooltoja ohjaaviin suosituksiin ja ohjeistuksiin. Keskeisiä esiopetuksen opiskeluhooltoja ohjaavia lakeja ovat oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, terveydenhuoltolaki, asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta, perusopetuslaki, varhaiskasvatuslaki, lastensuojelulaki, sosiaalihuoltolaki, laki potilaan asemasta ja oikeuksista sekä tietosuojalaki.

Edellä kuvattuja lakeja, suosituksia ja ohjeistuksia on käytetty opiskeluhooltosuunnitelman lähteinä. Opiskeluhooltosuunnitelma on laadittu yhteistyössä esiopetushenkilöstön, opiskeluhoollon palveluista vastaavien yhteistyötahojen sekä lasten ja huoltajien kanssa.

KYSY – ÄLÄ OLETA

Kuvio 1. Jämsän esi- ja perusopetuksen aurinko

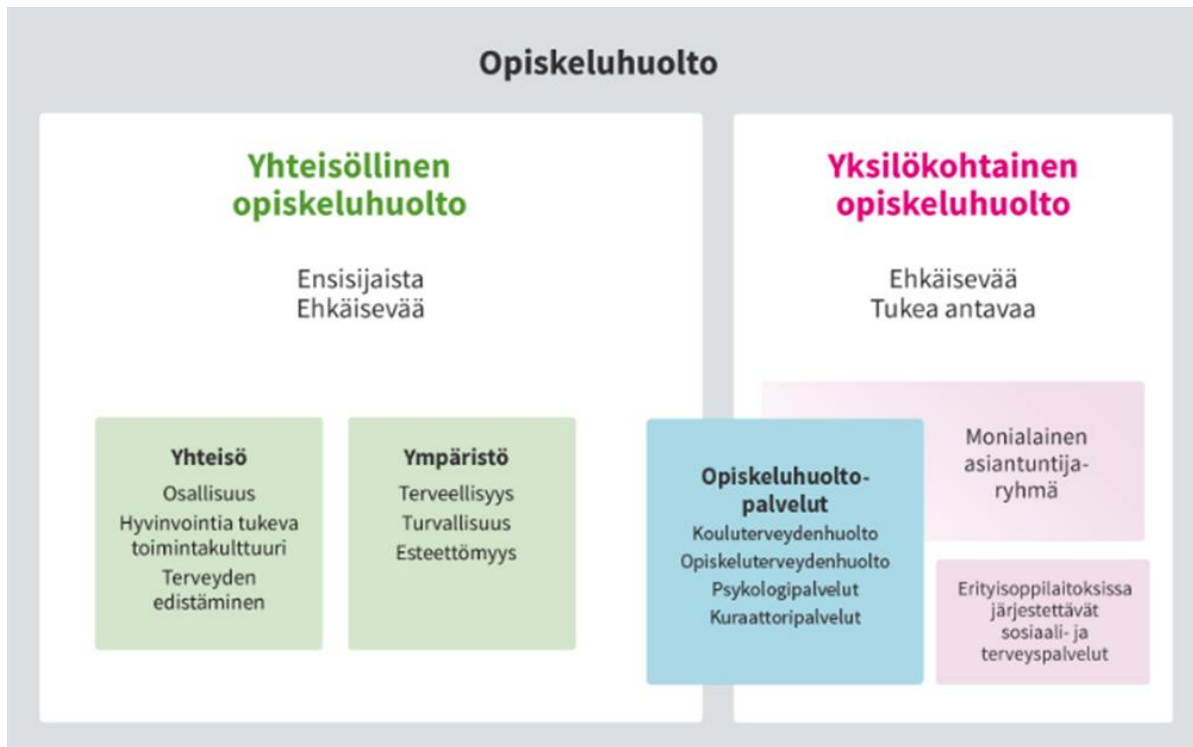
Jämsän esi- ja perusopetuksen opiskeluhoollon aurinko kuvaa niitä arvoja, tavoitteita, toimintatapoja ja -käytänteitä, jotka ohjaavat esiopetusyksiköiden opiskeluhoolltoa Jämsässä.

1.1 Opiskeluhoitotyön tavoitteet ja keskeiset periaatteet

Opiskeluhoitotyön tavoitteena on edistää, ylläpitää sekä luoda edellytykset lapsen hyvälle oppimiselle, psyykkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle kasvulle ja kehitykselle sekä terveydelle ja hyvinvoinnille. Opiskeluhoitotyön tavoitteena on lisäksi edistää koko esiopetusyhteisön ja -ympäristön kokonaisvaltaista terveellisyyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia, vahvistaa niin lasten kuin huoltajien osallisuutta ja perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä sekä turvata yksilökohtainen, varhainen ja oikea-aikainen tuki kaikille sitä tarvitseville. Lisäksi opiskeluhoitotyön tavoitteena on sosiaalisen vastuullisuuden, vuorovaikutuksen, yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden edistäminen. Jämsän esiopetuksessa opiskeluhoitotyötä toteutetaan edellä kuvattujen, valtakunnallisesti asetettujen tavoitteiden mukaisesti monoalaisessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhoito

Opiskeluhoitotyötä toteutetaan Jämsän esiopetuksessa oppilas- ja opiskeluhoitolaisten mukaisesti sekä yhteisöllisenä että yksilökohtaisena opiskeluhoitona.

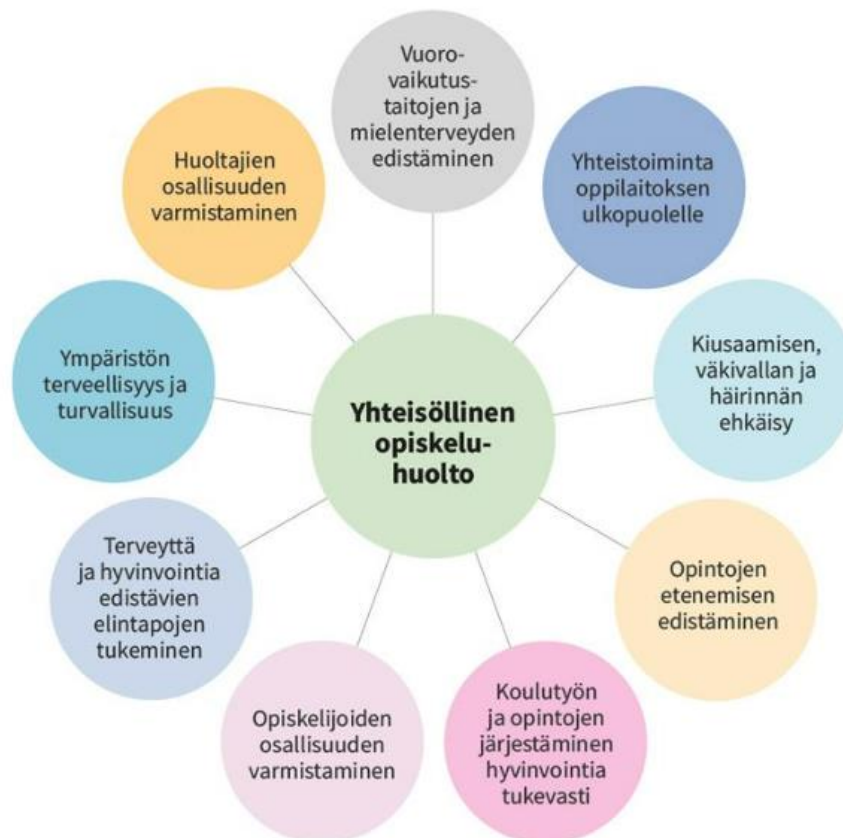

Kuvio 2. Opiskeluhoitotyön kokonaisuus (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023)

Ensisijaisesti opiskeluhoiltoa toteutetaan ennaltaehkäisevänä **yhteisöllisenä opiskeluhoiltona**.

Yhteisöllisellä opiskeluhoilolla tarkoitetaan kaikkea sitä esiopetusyksikön toimintakulttuuria ja niitä koko esiopetusyksikköön ja tarpeen mukaisesti tiettyihin kohderyhmiin kohdistuvia toimia, joilla lasten oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, vuorovaikutusta, osallisuutta sekä ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä edistetään.

Yhteisöllisen opiskeluhoilutyön osa-alueita ovat mm. lasten vuorovaikutustaitojen ja mielenterveyden edistäminen, kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy, oppimisen etenemisen edistäminen, esiopetuksen järjestäminen hyvinvointia tukevasti, lasten osallisuuden vahvistaminen, terveyttä ja hyvinvointia edistävien elintapojen tukeminen, ympäristön terveellisyys ja turvallisuus, yhteistoiminta esiopetusyksikön ulkopuolisten tahojen kanssa (srk, järjestöt, hyvinvointialue, sosiaalitoimi, poliisi) sekä huoltajien osallisuuden vahvistaminen.

Kuvio 3. Yhteisöllisen opiskeluhoilto sisältoalueita (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022)

Jokainen esiopetuksessa vietetty päivä on tärkeä. Olennainen osa yhteisöllistä opiskeluhoitoa onkin esiopetusyhteisöön sitouttava ja läsnäoloa vahvistava toiminta sekä myönteinen ja kannustava ilmapiiri. Näitä jokainen esiopetusyksikön henkilöstöön kuuluva voi omalta osaltaan edistää.

Yhteisöllinen opiskeluhoito kuuluu siis jokaiselle esiopetusyksikössä työskentelevälle sisältäen myös huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön vahvistamisen.

Yksilökohtainen opiskeluhoito on yhteisöllisen opiskeluhoiton tapaan ennaltaehkäisevää ja myös tukea antavaa matalan kynnyksen palvelua. Yksilölliseen opiskeluhoitoon kuuluvat opiskeluhoiton kuraattorin ja –psykologin palvelut sekä ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut. Lisäksi yksilökohtaista opiskeluhoitoa toteutetaan monialaisesti yksittäisen lapsen asioissa ja tukena tarpeen mukaisesti kokoon kutsuttavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tapauskohtaisesti lapsen tueksi huolta herättävässä tilanteessa.

Yksilökohtainen opiskeluhoito perustuu luottamukseen, vapaaehtoisuuteen ja edellyttää aina lapsen ja huoltajien suostumusta lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö jo varhaisessa vaiheessa on ensiarvoisen tärkeää. Huoltajalla ei ole oikeutta kieltää lapseltaan opiskeluhoiton palveluja.

1.2 Opiskeluhoitoryhmät

Opiskeluhoiton ryhmiä ovat opiskeluhoiton ohjausryhmä, yksilökohtainen opiskeluhoitoryhmä ja tapauskohtaisesti yksittäisen oppilaan tueksi koottava monialainen asiantuntijaryhmä. Kaikki opiskeluhoiton ryhmät ovat kokoonpanoltaan monialaisia.

Opiskeluhoiton ohjausryhmä

Opiskeluhoiton ohjausryhmä perustetaan opetuksen järjestäjä kohtaisesti. Se voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Jämsän opiskeluhoitoryhmän ohjausryhmässä on edustus esiopetuksesta, perusopetuksesta, lukiokoulutuksesta sekä Jämsän Kristillisestä Kansanopistosta sekä nuorisotoimesta, Keski-Suomen hyvinvointialueelta (sosiaalitoimi- sekä psykologi- ja kuraattoripalveluista, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta).

Jämsän opiskeluhoiton ohjausryhmän tehtävänä on opiskeluhoiton monialainen suunnittelu, kehittäminen, ohjaus ja arviointi sekä omavalvonnan koordinointi. Opiskeluhoiton ohjausryhmä linjaa ja yhdenmukaistaa opiskeluhoiton käytänteitä Jämsän esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Ohjausryhmä kokoontuu ja toimii opiskeluhoiton ohjausryhmän vuosikellon mukaisesti, n. 4–6 kertaa/lukuvuodessa. Ohjausryhmän lukuvuosittaista toimintaa tarkennetaan

ohjausryhmän vuosikellossa. Vuosikello on otettu käyttöön lukuvuonna 2023–24 ja se on osa opiskeluhoitosuunnitelmaa, ks. Opiskeluhoollon ohjausryhmän vuosikello.

[Opiskeluhoollon ohjausryhmän vuosikello](#)

Yhteisöllinen yksikkökohtainen opiskeluhoitoryhmä

Yksikkökohtaisesta opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista Jämsän esiopetuksessa vastaavat esiopetusyksikkökohtaiset opiskeluhoitoryhmät.

Yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän työskentely on yhteisöllistä ja ennaltaehkäisevää. Ryhmän keskeinen tehtävä on esiopetusyksikön hyvinvoinnin, terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisöllisyyden edistäminen sekä muun yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttaminen ja kehittäminen. Työskentely voi kohdistua tiettyyn ryhmään tai koko yhteisöön.

Yksikkökohtaisessa opiskeluhoitoryhmässä ei koskaan käsitellä yksittäistä lasta koskevaa asiaa, vaan asioita käsitellään aina yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla.

Vaikka yksikkökohtaisessa opiskeluhoitoryhmässä ei käsitellä yksittäisen lapsen opiskeluhoollollisia tai pedagogisia asioita, liittyy ryhmän toimintaan yksilökohtaisen opiskeluhoollon koordinointiin liittyviä tehtäviä. Näitä ovat mm.

- monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelyn ohjeistaminen ja siitä tiedottaminen esiopetusyksikössä
- opiskeluhoollon palvelujen yhteistyökäytänteistä sopiminen ja niistä tiedottaminen
- opiskeluhoollopalvelujen saatavuuden ja asiakaslähtöisyyden seuraaminen ja varmistaminen
- alueellisista yhteistyökäytänteistä sopiminen ja/tai käytännöistä ja hoitoketjuista tiedottaminen opiskeluhooltoon osallistuville

Jämsän esiopetuksen yksikkökohtaisten opiskeluhoitoryhmien johtaminen, kokoonpano ja toiminta Jämsän esiopetuksessa kuvataan tarkemmin luvussa 3.2.

Monialainen asiantuntijaryhmä

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tarvittaessa yksittäisen lapsen tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluhoollon tai muiden palvelujen ja tukimuotojen kartoittamiseksi ja järjestämiseksi. Ryhmän työskentely on monialaista lapsen ja huoltajan kanssa tehtävää suunnitelmallista ja tavoitteellista yhteistyötä. Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseen sekä asiantuntijoiden ja muiden yhteistyötahojen nimeämiseen ryhmän jäseniksi tarvitaan aina lapsen suostumus, tai hänen ikänsä tai

kehitystasonsa sitä edellyttäessä, huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumus. Lain mukaan huoltaja ei voi kieltää tai evätä lapseltaan opiskeluhoitopalveluja.

Luottamus on keskeinen edellytys sille, että monialainen asiantuntijaryhmä voi tukea lasta ja hänen huolenpidostaan ja kasvatuksesta vastaavia huoltajia. Lainsäädännön perusteella ryhmään kuuluvat ammattilaiset voivat ryhmässä käydyn keskustelun lisäksi käydä tarvittaessa keskinäisiä konsultaatioita ja vaihtaa kyseisen opiskeluhoitollisen asian hoitamiseen välttämättömiä tietoja salassapitovelvoitteiden estämättä.

Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamista, suostumuksen hankkimista ja työskentelyyn osallistumista sekä toimintaa Jämsän esiopetuksessa kuvataan tarkemmin luvussa 4.5.

2. Arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Opiskeluhoillon kokonaistarpeen ja käytettävissä olevien palvelujen arvion tavoitteena on varmistaa Jämsän esiopetuksen lasten ja yhteisön tarpeet huomioiva palvelujen riittävyys, henkilöstömitoitusten toteutuminen sekä palvelujen järjestäminen määräajassa. Arviot opiskeluhoillon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista Jämsän esiopetuksessa on ilmoitettu seuraavissa arviota kuvaavissa taulukoissa (taulukko 1. ja 2.) opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten henkilötyövuosina.

2.1 Arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta

Jämsän esiopetuksen opiskeluhoillon kokonaistarpeen arvioissa on huomioitu sekä yksilökohtaisessa että yhteisöllisessä opiskeluhoilossa kuin myös opiskeluhoitollisessa yhteistyössä tarvittavat resurssit, esiopetusyksiköiden määrä, esiopetuksessa olevien lasten määrä sekä toimintaympäristön erityispiirteet; mm. eri ikäisten, tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien, maahanmuuttotasaustaisten sekä muiden opiskeluhoillon palveluja tarvitsevien lasten määrät ja osuudet. Kokonaistarpeen arvioissa on huomioitu myös Jämsän esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman mukaisen yhteisöllisen opiskeluhoitotyön suunnitelmallisen kehittämisen, toteuttamisen ja arvioinnin sekä näkyvyyden ja jalkautumisen edellyttämät resurssit. Kokonaistarpeen arvioissa on hyödynnetty paikallista lasten terveyttä, hyvinvointia ja elinoloja koskevaa seurantatietoa, jota on koottu lapsilta ja huoltajilta, henkilöstöltä ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisilta.

Aikamme yhteiskunnalliset ja globaalit ilmiöt ja kriisit vaikuttavat sekä lasten että esiopetusyhteisöjen hyvinvointiin niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä. Lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, sosiaalisten ja päivittäistaitojen sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen sekä muu yhteisöllinen ja

yksilöllinen tuki sekä monialaisen yhteistyön varmistaminen edellyttävät riittäviä opiskeluhoollon resursseja. Luvussa 2.1 kuvatuin perustein arvioon opiskeluhoollon kokonaistarpeesta lakiin ja suositukseen perustuviin henkilöstömitoituksiin on psykologin ja kuraattorin osuuksiin 20 prosenttia (n.2 h/työpv) niissä yksiköissä, joihin on keskitetty tilapäisen suojelun piirissä olevat lapset.

Taulukko 1. Arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta (henkilötyövuosina)

ESIOPETUS- YKSIKKÖ	Psykologi Lakis. 780 opp./ps	Kuraattori Lakis. 670 opp./ku	Terveysden- hoitaja Suos. 460 opp./th	Lääkäri Suos. 2100 opp./lääkäri	Perustelut/ huomiot Esioppilaiden määrä 2026- 2027
Koivulinna/ Korven koulu	0,04690	0,06351	0,096	0,017	30 lasta Nivelvaihe
Koskenpää	0,00357	0,00596	0,009	0,002	7 lasta Nivelvaihe
Juokslahti	0,00238	0,00397	0,006	0,001	8 lasta Nivelvaihe
Kaipola	0,01429	0,02381	0,037	0,007	13 lasta Nivelvaihe
Ankkalampi	0,04381	0,04268	0,062	0,011	20 lasta Nivelvaihe
Puukila	0,01667	0,02778	0,044	0,008	8 lasta Nivelvaihe
Jokivarsi	0,02500	0,04167	0,065	0,012	21 lasta Nivelvaihe
Halli	0,01190	0,01984	0,031	0,006	6 lasta Nivelvaihe
Länkipohja	0,00714	0,01190	0,018	0,003	0 lasta/ Nivelvaihe

Esioppilaiden määrä vaihtelee suuresti eri lukuvuosina ja eri yksiköissä.

2.2 Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista

Arvioon käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista Jämsän esiopetuksessa (ikäryhmälle tarkoitettut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) on koottu tiedot opiskeluhoillon ammattilaisilta ja heidän esihenkilöiltään (ks. taulukko 2).

Taulukko 2. Arvio käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista.

ESIOPETUS- YKSIKKÖ	Psykologi	Kuraattori	Terveyden- hoitaja	Lääkäri	Perustelut/ huomiot
Korven koulu	0,03690	0,06151	0,096	0,017	Nivelvaihe
Koskenpää	0,00357	0,00595	0,009	0,002	Nivelvaihe
Juokslahti	0,00238	0,00397	0,006	0,001	Nivelvaihe
Kaipola	0,01429	0,02381	0,037	0,007	Nivelvaihe
Ankkalampi	0,03214	0,05357	0,091	0,015	Nivelvaihe
Puukila	0,01667	0,02778	0,044	0,008	Nivelvaihe
Jokivarsi	0,02500	0,04167	0,065	0,012	Nivelvaihe
Halli	0,01190	0,01984	0,031	0,006	Nivelvaihe
Länkipohja	0,00714	0,01190	0,018	0,003	Nivelvaihe

3. Esiopetuksen toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhuollon edistämiseksi

Lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on osa Jämsän esiopetuksen toimintakulttuuria ja yhteisöllisen opiskeluhuollon kokonaisuutta, josta koko esiopetusyksikön henkilöstö on ensisijaisessa vastuussa. Tällä tarkoitetaan kaikkia niitä esiopetusyksiköissä toteutettavia toimia, joilla edistetään, seurataan ja kehitetään yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia, terveellistä, turvallista ja esteetöntä oppimisympäristöä ja oppimista, edistetään mielen hyvinvointia sekä ehkäistään syrjään jäämistä. Esiopetuksessa on tärkeää luoda yhteisöllisen opiskeluhuollon keinoin turvallinen ja kannustava ilmapiiri. Esiopetushenkilöstön tulee varmistaa, että jokainen lapsi pääsee ryhmän jäseneksi sekä tulee kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään.

Huoltajat vastaavat ensisijaisesti lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen. Läsnaoloa ja viihtyvyyttä vahvistavia ja poissaoloja ehkäiseviä keinoja esiopetuksen päivittäisessä arjessa ovat kaikenlainen yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia tukeva toiminta, kuten esimerkiksi ohjatut leikit ja pelit, vaihtelevat opetustavat ja -menetelmät, turvallisten kaverisuhteiden ylläpito ja vahvistaminen, lapsen kohtaaminen ja huomioiminen, lapsen aloitteisiin vastaaminen, keskustelu, kuunteleminen ja ajan antaminen.

Yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittäminen edellyttää johtamista ja toimivia johtamisen käytänteitä opiskeluhuollon ohjausryhmän ohella myös yksikkökohtaisen opiskeluhoitoryhmän toiminnassa. Johtamisella tarkoitetaan myös itsensä johtamista ja suunnitelmallisen toiminnan toteutumisen arviointia jokaisen yksittäisen esiopetusyksikössä toimivan työntekijän kuin myös organisaation johdon tasolla.

3.1 Toimenpiteet opiskeluhuollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (omavalvonta)

Opiskeluhoitoryhmien johtamisen tavoitteena on tasa-arvoisten opiskeluhoitopalveluiden suunnitelmallinen ja pitkäjänteinen kehittäminen ja parantaminen, yhteistyö sekä suunnitelman toteutumisen varmistaminen kaikilla Jämsän esiopetuksen opiskeluhuollon toiminnan tasoilla. Keskeinen osa johtamista on omavalvonta.

Omavalvonta on valvonnan tärkein muoto, jolla tarkoitetaan sisäistä toiminnan jatkuvaa suunnitelmallista arviointia ja kehittämistä. Viranomaisvalvonnan tehtävänä on edistää ja varmistaa omavalvontaa sekä puuttua asioihin silloin, kun omavalvonta ei riitä.

Omavalvonta on osa yhteisöllisen opiskeluhuollon ja koko esiopetusyhteisön toimivaa ja laadukasta toimintakulttuuria. Omavalvonnan avulla voidaan osaltaan varmistaa terveyttä, turvallisuutta ja

hyvinvointia edistävä esiopetusyhteisö, hyvinvoivat lapset ja henkilöstö sekä toimiva ja niin lasten, huoltajien kuin esiopetusyksikön henkilöstön osallisuutta edistävä yhteistyö.

Opetuksen järjestäjäkohtaiseen opiskeluhoitosuunnitelmaan tulee sisältyä opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi laadittu omavalvontasuunnitelma. Opiskeluhoollon omavalvontasuunnitelma on kirjallinen toimintaohje ja työväline, jossa määritellään opiskeluhoollon yhteiset toimintatavat, niiden arviointi ja seuranta sekä varmistetaan toiminnan asianmukaisuus. Suunnitelman avulla myös toiminnassa esiintyvät epäkohdat ja riskejä aiheuttavat tilanteet pystytään tunnistamaan, ehkäisemään ja korjaamaan. Omavalvonnan tarkastuslistat toimivat omavalvonnan käytännön työkaluina.

Jämsän esi- ja perusopetuksen omavalvontasuunnitelma tarkastuslistoineen löytyy linkistä [Opiskeluhoollon omavalvontasuunnitelma ja tarkastuslistat](#).

3.2 Esiopetusyksikkökohtaisen opiskeluhoolloryhmän johtaminen, kokoonpano ja toimintatavat

Esiopetuksen opiskeluhoollosta vastaa varhaiskasvatuksen aluepäällikkö. Jämsässä esiopetusyksikkökohtaista opiskeluhoolloryhmää johtaa yksikön aluepäällikkö tai pedagoginen asiantuntija. Opiskeluhoolloryhmän jäseniä ovat kuraattori ja psykologi, neuvolan terveydenhoitaja ja lääkäri sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen opettajia ja muita asiantuntijoita (sidosryhmät, viranomaistahot) kutsutaan ryhmään tarpeen mukaan.

Esiopetuksessa olevien lasten huoltajille lähetetään syyskauden alussa Daisy-viestinä tietoa mahdollisuudesta osallistua yhteisöllisen opiskeluhoollon tapaamisiin. Kokousten ajankohdat ovat näkyvillä Pedanet-sivuilla opiskeluhoollon osiossa.

Jämsässä esiopetus järjestetään osana varhaiskasvatusta. Suurin osa esiopetukseen osallistuvista lapsista jatkaa esiopetustuntien jälkeen päiväänsä esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa. Yhteisöllinen opiskeluhoollto kytkeytyy täten tiiviisti varhaiskasvatuksessa olevien lapsien ja koko yhteisön hyvinvoinnista huolehtimiseen.

Yksikkökohtaisia opiskeluhoolloryhmien tapaamisia voidaan järjestää myös aluejaon mukaisesti saman aluepäällikön alaisuudessa olevien yksiköiden yhteisinä tapaamisina ja niissä voidaan käsitellä koko varhaiskasvatus- ja esiopetusalueen asioita. Alueilla voidaan valita yhteisiä ajankohtaisia teemoja tai jokainen yksikkö voi eriytyä omaan teemaansa.

Esiopetukseen osallistuville lapsille järjestetään hyvinvointipalavereita, joihin kutsutaan myös kuraattori. Lapset keskustelevat hyvinvointipalavereissa sekä opiskeluhoollon teemoista että heidän

omista näkemyksistään, ajatuksistaan ja huolistaan ennen yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän kokousta. Lapsille kerrotaan, että heidän ajatuksiaan, mielipiteitään ja toiveitaan viedään eteenpäin ja tarvittaessa niihin yritetään löytää ratkaisuja. Yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän kokoontumisen jälkeen lapsille tuodaan ikätaso huomioiden tietoa siitä, kuinka asioita on käsitelty ja kuinka niiden parissa jatketaan. Opiskeluhoitoryhmän kokouksesta laaditaan muistio. Sihteerivuoroja kierrätetään ja muistiot tallennetaan Pedanet-sivuilla.

4. Toimenpiteet tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi (yksilökohtainen opiskeluhoito)

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan yksittäisille lapsille tarkoitettuja opiskeluhoollon palveluja (neuvolapalveluja, opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalveluja sekä monialainen opiskeluhoito). Esiopetusyksikön arjessa toimivat aikuiset, erityisesti esiopetuksen ja muut varhaiskasvatuksen opettajat ovat avainhenkilöitä lapsen tuen tarpeen tunnistamisessa. Myös lapsen tilanteen tarkemmassa selvittelyssä sekä tuen suunnittelussa ja järjestämisessä on opettajan näkökulma keskeisen tärkeä.

4.1 Lapsen ohjaaminen opiskeluhoitopalveluihin

Esiopetuksessa yksilökohtaisen opiskeluhoollon palveluita tarjotaan heti huolen herätessä. Jokainen esiopetusyksikön työntekijä tai opiskeluhoollon henkilöstöön kuuluva on opiskeluhoitolakiin perustuen velvollinen ottamaan yhteyttä opiskeluhoollon työntekijöihin (kuraattori, psykologi tai asian laadun perusteella neuvolan terveydenhoito) opiskeluhoollon palvelujen tarpeeseen viittaavan huolen perusteella. Yhteydenotto tehdään yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa ja samalla opiskeluhoollon työntekijälle annetaan tuen tarpeen arvioimiseen tarvittavat tiedot. Palvelujen käyttö on vapaaehtoista, mutta sitä on tarjottava. Tärkeintä on, että lapselle tarjotaan apua. Myös huoltajalle on annettava tieto yhteydenotosta, ellei lapsi sitä pätevästi kiellä huomioon ottaen hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu ja lapsen etu.

Lapsen pedagogisiin asiakirjoihin voidaan kirjata ainoastaan tieto lapsen ohjaamisesta opiskeluhoitopalveluihin. Opiskeluhoollon tukitoimet kirjataan Daisyyn.

Lapsi ja huoltajat voivat olla myös itse yhteydessä suoraan opiskeluhoitohenkilöstöön. Jämsän esiopetuksen opiskeluhoollollinen polku kuvataan kuviossa 4.

Esiopetuksen opiskeluhuollollinen polku

Kuvio 4. Opiskeluhuollollinen polku Jämsän esiopetuksessa

Jos huoli on akuutti, tehdään yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi, lastensuojeluilmoitus ja/tai yhteys poliisiin. Lastensuojelua ja poliisia voi myös konsultoida nimettömästi. Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä perheen kanssa, on huoltajalle (ja lapselle) annettava tieto yhteydenotosta ja mahdollisuus keskustella yhteydenottoon liittyvistä syistä.

Lastensuojelullisessa huolessa toimitaan lastensuojelulain mukaisesti. Lastensuojelulain 25 pykälän mukainen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelullisen lain tarpeessa olevasta alaikäisestä lapsesta koskee jokaista esiopetuksen henkilöstöön kuuluvaa työntekijää. Ilmoitusvelvollisuutta ei voi siirtää esimerkiksi esihenkilölle tai opiskeluhuollon toimijalle. Ilmoitusvelvollinen ei voi tehdä ilmoitusta myöskään anonyymisti. Lastensuojeluilmoitus tehdään lähtökohtaisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajille tulee kertoa lastensuojeluilmoituksen tekemisestä.

Ohje lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sekä lastensuojeluilmoituslomake löytyvät seuraavista linkeistä [Lastensuojeluilmoitus - THL](#) ja [Omapalvelu-sosiaalihuollon sähköinen asiointi](#). Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä sähköisesti [Tee lastensuojeluilmoitus verkossa | Keski-Suomen hyvinvointialue](#)

Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollinen henkilö voi lastensuojeluilmoituksen sijasta täyttää ilmoitusvelvollisuutensa ottamalla yhteyttä hyvinvointialueen lastensuojeluun **yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa**, ks. [Tee lastensuojeluilmoitus verkossa | Keski-Suomen hyvinvointialue](#)

Huomio! Lastensuojelua ja poliisia tulee konsultoida tilanteissa, joissa on epäily lapsen joutumisesta pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Lastensuojelusta ja poliisilta voi kysyä neuvoa

ko. tilanteissa myös kertomatta lapsen henkilöllisyyttä. Lisätietoa ja ohjeistusta väkivalta- tai seksuaalisen hyväksikäytön epäilyssä toimimiseen löytyy linkeistä [Väkivaltaepäilyn herääminen](#) ja [Ilmoitusvelvollisuudet - Rikosuhrinäivystys](#).

Epäilyn herätessä oppilaan joutumisesta seksuaalirikoksen tai muun väkivallan tai kaltoinkohtelun uhriksi tai jos lapsi kertoo kokemastaan väkivallasta, on erittäin tärkeää, että asiassa toimitaan välittömästi. Toimintaohje lapsen kohdistuvien seksuaalirikos- ja kaltoinkohteluepäilyjen kohtaamiseen, tutkimiseen ja hoitoon Keski-Suomessa auttaa etenemään tilanteessa, jossa oleellisen tärkeää on yhteistyö lastensuojelun ja poliisin kanssa. Ks. tiivistetty toimintaohje alla.

TIIVISTETTY TOIMINTAOHJE LAPSEEN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOS- JA KALTOINKOHTELUEPÄILYJEN KOHTAAMISEEN, TUTKIMISEEN JA HOITON KESKI-SUOMESSA

Kun tietoosi tulee tai herää epäily lapsen joutuneen seksuaalirikoksen tai muun väkivallan tai kaltoinkohtelun uhriksi:

Jos lapsi kertoo sinulle tapahtumista

- Ole rauhallinen ja kuuntele. Pysy neutraalina. Älä vaienna lasta.
- Kirjaa tarkka tapahtumakuvaus siitä kuka asiasta kertoi ja kenelle, mitä hän kertoi, miten hän kertoi, missä hän kertoi ja milloin epäily on syntynyt.
- Kirjaa mahdollisimman tarkat kuvaukset siitä, ketkä ovat kysyneet lapselta asiasta, mitä häneltä on kysytty ja mitä hän on vastannut ja kertonut.

Ole välittömästi yhteydessä

- Lastensuojeluun (lastensuojeluilmoitus) TAI
- Virka-ajan ulkopuolella akuutissa tilanteessa sosiaalipäivystykseen (lastensuojeluilmoitus)
- JA poliisiin (rikosilmoitus)

Ilmoituskynnys ei edellytä täyttä varmuutta tai edes todennäköisiä syitä epäillä rikoksen tapahtuneen, vaan pelkkä epäily asiasta riittää.

Jos olet epävarma siitä, miten tulee toimia lastensuojelua, sosiaalipäivystystä ja poliisia voi aina konsultoida. Vastuu ilmoittamisesta on sillä, joka asian havaitsee. Ilmoitusvelvollisuutta ei voi siirtää toiselle henkilölle. Jos epäily on perheen sisäinen tai on mahdollista, että tekijä on perheen lähimpiiristä, älä informoi perhettä.

Lähde: KOSKE – Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

4.2 Opiskeluhuollon psykologipalvelut

Psykologi on laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä säädetään yleisistä velvollisuuksista mm. ammattietiikkaan, potilasasiakirjoihin ja salassapitovelvollisuuteen liittyen. Psykologipalvelut ovat osa opiskeluhuollon kokonaisuutta. Lapsella on oikeus saada opiskeluhuollon psykologipalveluja ja esiopetushenkilöstöllä on velvollisuus ohjata lapsi palveluiden piiriin. Psykologipalvelut ovat vapaaehtoisia ja suostumukseen perustuvia.

Psykologin tehtäviin kuuluu esiopetuksessa yhteisöllistä ja yksilöllistä työtä sekä yhteistyötä lapsen perheen ja verkostojen kanssa. Palvelujen tarkoituksena on tarjota oppimisen tukea ja ohjausta, jolla edistetään koko yhteisön hyvinvointia, yhteistyötä perheiden kanssa ja tuetaan lapsen oppimista, hyvinvointia ja psyykkisiä sekä sosiaalisia valmiuksia. Työ on arviointia, ohjausta ja neuvontaa, jonka tavoitteena on lisätä vanhempien, lapsen ja varhaiskasvatuksen opettajien ymmärrystä, tietoa ja kokonaiskäsitystä tilanteesta ja auttaa heitä suunnittelemaan tukitoimia.

Psykologipalveluihin voivat ottaa yhteyttä huoltajat tai henkilökunta yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Huoltajilla ei ole oikeutta estää lasta käyttämästä palveluja. Lapsella on oikeus päästä keskustelemaan asioistaan kiireettömässä asioissa seitsemän työpäivän kuluessa ja kiireellisissä asioissa saman tai seuraavan työpäivän aikana. Kiireellisyyden arvioi asiantuntija saamiensa tietojen perusteella.

4.3 Opiskeluhuollon kuraattoripalvelut

Kuraattori on sosiaalialan asiantuntija esi- ja perusopetuksessa. Toimenkuvaan sisältyy ehkäisevää, yhteisöllistä ja yksilökohtaista opiskeluhohtotyötä. Työn tavoitteena on tukea oppimista, hyvinvointia, kasvua ja kehitystä yhteistyössä muun henkilökunnan kanssa. Palvelua voidaan tarjota yksittäiselle lapselle, perheelle, lapsiryhmälle tai koko yhteisölle. Yhteistyötä tehdään perheen ja palveluverkoston kanssa.

Yleisiä tulosityitä opiskeluhuollon kuraattoripalvelun asiakkaaksi ovat käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, kriisitilanteisiin ja elämänmuutoksiin liittyvät huolenaiheet. Yhteydenotto voi tulla esim. huoltajalta, esiopetuksessa toimivalta varhaiskasvatuksen opettajalta, neuvolan terveydenhoitajalta tai muulta yhteistyötaholta. Asiakastyö käynnistyy tilanteen kartoituksella ja tuen tarpeen arvioinnilla. Jatkotoimenpiteinä kuraattorit järjestävät ohjausta, neuvontaa, tukikeskusteluja, konsultaatiotukea sekä yksikön sisäisiä ja ulkoisia tukitoimia.

Kuraattorityötä koskee salassapitovelvollisuus. Asioista, jotka ovat tulleet esille luottamuksellisissa keskusteluissa, annetaan tietoa muille vain, mikäli se on välttämätöntä (lastensuojelu- tai rikoslaki) tai siitä on erikseen asiakkaan suostumus.

Yksilökohtaisen työn lisäksi opiskeluhuollon kuraattorit osallistuvat myös ehkäisevän ja yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön suunnitteluun ja toteutukseen (esim. teemapäivät, lasten hyvinvointipalaveriin osallistuminen, kyselyt, kartoitukset, opiskeluhuoltoryhmätyö, kriisiryhmätoiminta ja sidosryhmäyhteistyö).

4.4 Esiopetuksessa oleville lapsille suunnatut neuvolapalvelut

Esiopetuksessa olevat lapset kuuluvat neuvolapalveluiden piiriin. Esiopetuksessa olevien lasten ikäryhmälle suunnatut lastenneuvolapalvelut ovat keskeinen osa perusterveydenhuollon ennalta ehkäisevää ja terveyttä edistävää toimintaa. Jämsässä lastenneuvolapalvelujen järjestämisestä vastaa Keski-Suomen hyvinvointialue. Neuvolat tekevät yhteistyötä muun muassa varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta, lastensuojelusta ja muusta sosiaalitoimesta vastaavien toimijoiden sekä muiden hyvinvointialueen toimijoiden kanssa.

Neuvolatoimintaan sisältyvät lapsen terveen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta, lapsen suun terveydentilan seuranta, vanhemmuuden ja perheen muun hyvinvoinnin tukeminen, lapsen kodin ja muun kasvu- ja kehitysympäristön sekä perheen elintapojen terveellisyyden edistäminen sekä lapsen ja perheen erityisen tuen ja tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä lapsen ja perheen tukeminen ja tutkimuksiin ja hoitoon ohjaaminen.

Huoltajat varaavat lapselleen ajan kuusivuotiaan perusterveydentarkastukseen neuvolan terveydenhoitajalle. Tarvittaessa terveydenhoitaja voi ohjata lapsen lääkärille tai muulle asiantuntijalle. Lapsen kouluunlähtötarkastus suoritetaan kouluterveydenhuollossa.

4.5 Yksittäisen lapsen tueksi koottavan monialaisen asiantuntijaryhmän käytänteet

Monialaista yksilökohtaista opiskeluhoitoa toteutetaan asiantuntijaryhmässä, joka kootaan tapauskohtaisesti tilanteen ja tarpeen mukaisesti silloin, kun lapsen tilanne on huolta herättävä ja tilanteen varhaiseen selvittelyyn tarvitaan eri alojen asiantuntijoita ja tarvitaan monialaista yhteistyötä esiopetushenkilöstön ja opiskeluhuollon palvelujen henkilöstön välillä. Ryhmän tehtävänä on yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa selvittää tuen tarve, etsiä tukimuotoja sekä järjestää tarvittava tuki. Asiantuntijaryhmä työskentelee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti.

Mikäli perhe ei halua ottaa vastaan opiskeluhuollosta tarjottua tukea tai anna suostumusta asian käsittelyyn asiantuntijaryhmässä, kunnioitetaan tätä päätöstä. Asiantuntijaryhmän tapaamisen sijaan voidaan tällöin esimerkiksi konsultoida muita opiskeluhuollon toimijoita. Jos yhteys lapseen ja perheeseen on katkeamassa kokonaan, tai huoli alaikäisen tilanteesta muutoin sitä edellyttää, on ryhdyttävä tarpeellisiin toimiin lastensuojelun mukaan saamiseksi. Ks. ohje lastensuojeluilmoitukseen kappaleesta 4.1.

Ryhmän kokoaminen, suostumuksen hankkiminen ja työskentelyyn osallistuminen

Ryhmän kokoamista ei voi määritellä tietyn henkilön tai ammattiryhmän tehtäväksi, vaan ryhmän kokoa se toimija, joka havaitsee lapsella monialaisen opiskeluhuollon tarpeen. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmään osallistuvista opiskeluhuollon ja esiopetuksen työntekijöistä tai tarvittaessa muista asiantuntijoista sovitaan aina lapsen ja tämän huoltajan kanssa. Ryhmän osallistujamäärä on suotavaa rajata ja ryhmä kokoontuu aina mahdollisimman pienellä kokoonpanolla. Koska asiantuntijaryhmä kootaan nimenomaisesti lasta tukemaan, on lähtökohtana se, että lapsi osallistuu yhdessä huoltajan tai muun laillisen edustajan kanssa monialaisen asiantuntijaryhmän kokouksiin.

Monialainen asiantuntijaryhmä valitsee joukostaan vastuuhenkilön. Ryhmän vastuuhenkilönä toimii sovitusti joku ryhmään osallistuvista opiskeluhuollon ja esiopetuksen edustajista. Vastuuhenkilö voi olla asian vireille panija, ryhmän koollekutsuja, tai joku muu ryhmän jäsenistä. Vastuuhenkilö huolehtii asianmukaisen suostumuksen laatimisesta, allekirjoituksista sekä tapaamisen dokumentoinnista (muistio) opiskeluhoitokertomukseen.

Huoltajalta, ja lapselta lapsen ikätaso ja asian laatu huomioiden, pyydetään kirjallinen suostumus asiantuntijaryhmän kokoontumiselle aina tapaamisen alussa. Uusi suostumus tarvitaan seuraavilla tapaamiskerroilla, jos ryhmän kokoonpanossa tapahtuu henkilövaihdoksia. Suostumuslomakkeina monialaisen asiantuntijaryhmän tapaamisessa voidaan käyttää Jämsän perusopetuksessa käytettävää suostumuslomaketta monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumiseen, ks. [Suostumuslomake monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumiseen](#).

Käytettävään lupalomakkeeseen kirjataan oppilaan (lapsen) nimi, luokka (ryhmä), asian vireille panija, päiväys, kokoontumisen aihe ja ko. tapaamisessa asian käsittelyyn osallistuneet ja paikalla olevat osallistujat ja heidän asemansa. Lomakkeeseen kirjataan lisäksi, kenelle monialaisessa asiantuntijaryhmässä käsitellyistä asioista on lupa antaa tietoja.

Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumisessa noudatetaan Jämsän perusopetuksessa laadittua Hyvät palaverikäytännöt -ohjeistusta, ks. [Hyvät palaverikäytännöt -tarkistuslista](#).

Huom! Seurantapalaveri tulee sopia aina tapaamisen lopuksi, ellei kyseessä ole suunnitelmallisesti ko. lapsen tueksi järjestetyn monialaisen asiantuntijaryhmän loppuarviopalaveri.

Opiskeluhohtokertomuksen muistion laatiminen sekä suostumuslomakkeen ja muistion säilyttäminen

Jokaisesta monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumisesta kirjataan muistio opiskeluhohtokertomukseen. Muistioon kirjataan toimintatavoitteiden kannalta välttämättömät lasta koskevat tiedot, joita ovat ryhmässä käsitellyt asiat, toteutetut ja sovitut toimenpiteet, lapselle järjestetty tuki, ryhmässä tehdyt päätökset sekä päätösten toteuttamissuunnitelma ja -aikataulu sekä jatkosuunnitelma. Muistioon kirjataan lisäksi lapsen ja hohtajien henkilö- ja yhteystiedot, kotikunta, kirjauksen päivämäärä ja kirjaajan tiedot ja asema.

Opiskeluhohton työntekijät kirjaavat monialaisessa asiantuntijaryhmässä käsitellyt asiat omaa työtään ohjaavan lainsäädännön ja ohjeistusten mukaisesti työssään käytössä olevaan sosiaali- ja terveydenhohton asiakas-/potilastietojärjestelmään.

Allekirjoitetut suostumuslomakkeet säilytetään esiopetuksen arkistossa Jämsän kaupungin arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti esiopetuksen aluepäällikön työhuoneessa lukollisessa kaapissa.

Opiskeluhohton rekisteri - mitä tietoja ja kenelle opiskeluhohton rekisteristä saa luovuttaa?

Jämsän esiopetus opetuksen järjestäjänä ylläpitää rekisterinpitäjänä monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhohton rekisteriä (opiskeluhohtorekisteri). Rekisteriin tallennetaan opiskeluhohtokertomukset sekä lapsen ja hänen laillisen edustajansa antamat suostumukset.

Rekisterin vastuutahona toimii Jämsän sivistyslautakunta. Rekisterin ylläpidosta vastaa opetuksen järjestäjä. Opiskeluhohtorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä. Henkilölle, joka ei osallistu kyseisen lapsen yksilökohtaiseen opiskeluhohtoon, ei saa antaa opiskeluhohtorekisteriin sisältyviä tietoja tai muuten tietoonsa saamia lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja, jos siihen ei ole hohtajan kirjallista, yksilöityä suostumusta tai tiedon luovuttamiseen oikeuttavaa lain säännöstä. Rekisteriin sisältyviä tietoja voidaan luovuttaa luvanvaraisesti tietoon oikeutetulle teknisen käyttöyhteyden avulla sen ehdolla, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.

Opiskeluhohtoa koskeva rekisterinpito- ja -säilytysohje Jämsän perusopetuksessa on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Esiopetusyksikön rekisterinpito-ohjeistus ja opiskeluhohtokertomusten säilytys

Esiopetusyksikön rekisterinpito-ohjeistus ja opiskeluhohtokertomusten säilytys	
Rekisterin pito	<ul style="list-style-type: none"> Sivistyslautakunta vastaa yksilökohtaisen opiskeluhohtokertomuksen rekisteristä. Rekisterin ylläpidosta vastaa opetuksen järjestäjä
Yksilökohtainen opiskeluhohtokertomus	<ul style="list-style-type: none"> Monialaisen asiantuntijaryhmän kirjalliset suostumuslomakkeet, ”lupalaput”, kerätään yhteen kansioon, jota säilytetään kunkin esiopetusyksikön arkistossa/ kassakaapissa/ lukollisessa kaapissa aluepäällikön huoneessa. Opiskeluhohtokertomus kirjataan Daisyyn Arkistoidaan lain määrittämäksi ajaksi
Tietojen luovutus yksilökohtaisesta opiskeluhohtokertomuksesta	<ul style="list-style-type: none"> Tiedot ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettäviä tietoja ei saa luovuttaa sivullisille, ellei siihen ole asianomaisen henkilön tai hänen laillisen edustajansa kirjallista yksilöityä suostumusta tai tiedon luovuttamiseen oikeuttavaa lainsäädäntöä. Tietojen luovuttamisesta on tehtävä merkintä; mitä tietoja, kenelle ja minä päivämääränä on annettu

4.6 Päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen

Esiopetuksen tärkeänä tavoitteena on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa heidän sosiaalisia taitojaan ja tervettä itsetuntoaan.

Esiopetus on merkittävässä roolissa lasten sujuvan oppimisen ja hyvinvoinnin turvaamisessa, mukaan lukien päihteiden käytön ennaltaehkäiseminen, sillä se tavoittaa lähes kaikki ikäryhmän lapset.

Esiopetuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin.

Esiopetuksessa lapsen kanssa keskustellaan terveydestä, turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Lasta ohjataan huolehtimaan terveydestään ja ymmärtämään terveellisten elämäntapojen perusteet ja oman toiminnan vaikutus hyvinvointiin. Näihin päämääriin liittyvät terveyden edistäminen ja sitä kautta myös päihteiden käytön ennaltaehkäiseminen esiopetuksessa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten hyvinvointia edistävästä asioista, kuten arkielämän rytmistä sekä ruokailun, liikunnan ja levon sekä mielen hyvinvoinnin merkityksestä. Tärkeää on, että lapsi saa mahdollisimman varhain kokemuksia perusturvallisuuden tunteesta sekä arvostetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta. Pysyvät sosiaaliset verkostot, hyvät vuorovaikutustaidot ja myönteiset roolimallit ovat myös olennaisia negatiivisilta valinnoilta suojaavia tekijöitä. Huoltajien kanssa keskustellaan myös heidän omasta päihteettömyydestään esimerkiksi lapsen hakutilanteisiin liittyen.

Esiopetusyksiköt ovat päihteettömiä oppimisympäristöjä. Tämä koskee sekä siellä työskenteleviä että vierailijoita sekä huoltajia. Esiopetuksen alueella ei sallita tupakointia tai muiden päihteiden käyttöä. Palaverihin ei voi saapua päihteiden vaikutuksen alaisena, eikä lasta luovuteta päihtyneelle hakijalle.

Esiopetuksen henkilöstö ja opiskeluhuollon jäsenet ovat usein avain asemassa lapsen ja perheen avuntarpeen tunnistamisessa, kun kyseessä on päihteiden käyttö. Lapselle tulee tarjota apua ohjaamalla perhe palveluiden äärelle. Lastensuojelulain 25 pykälän mukainen ilmoitusvelvollisuus koskee kaikkia esiopetuksessa työskenteleviä. Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus on kuvattuna tarkemmin edellä luvussa 4.1.

4.7 Lapsen esiopetuspäivän aikaisen erityisruokavalion tai lääkityksen ilmoittaminen

Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus turvalliseen opetusympäristöön ja esiopetukseen. Tilanteissa, joissa lapsi noudattaa erityisruokavaliota tai hänellä on esiopetuspäivän aikaista lääkitystä edellyttävä perussairaus tai muu terveydellinen syy, on varmistettava turvallisen esiopetuspäivän toteutuminen.

Erityisruokavaliot

Esiopetuksessa ruokailun tavoitteena on, että lapsi syö täysipainoisen ja monipuolisen aterian hyvillä mielin ja turvallisesti. Kansallisen allergiaohjelman mukaisesti allergiaoireen ollessa lievää, esimerkiksi ohimenevää suun pistelyä, ruoka-ainetta ei tarvitse täysin välttää. Jos ruokalinjastolla oleva ruokalistan mukainen perusruoka ei sovi, tarvitaan erityisruokavalio. Laktoosittomia ruokavaliota ei erikseen ilmoiteta, sillä kaikki esiopetuksessa tarjottava ruoka on laktoositonta.

Huoltaja on vastuussa lapsen erityisruokavalion ilmoittamisesta jokaisen lukuvuoden alkaessa tai tarpeen mukaisesti esimerkiksi erityisruokavalion muuttuessa. Ruokavaliot/allergiat kirjataan Daisyn perustietolomakkeelle, mistä esiopetushenkilöstö siirtää tiedot lapsen tietoihin sekä ruokatilauksiin, kun työntekijä on ne lomakkeelta hyväksynyt. Erityisruokavaliosta ilmoitettaessa annetaan suostumus myös siihen, että ilmoitus jää osaksi esiopetuksen erityisruokavalioiden henkilökisteriä.

Daisyn lomakkeelta kootaan nimi ja erityisruokavalio erityisruokavaliotiedostoon, joka toimitetaan ruokapalvelukeskukseen. Mikäli tätä suostumusta ei anneta, ei lapsi voi saada erityisruokavaliota.

Erytisruokavaliosta ilmoitettaessa huoltajat sitoutuvat myös ilmoittamaan pidemmistä poissaoloista (esim. tiedossa olevat yli viiden (5) päivän matkat, esiopetusyksikön vaihtuminen) esiopetuksen henkilöstölle. Esiopetuksesta tieto välitetään ruokapalvelukeskukseen.

Lääkitys esiopetuspäivän aikana

Esiopetuksessa olevan lapsen lääkehoidosta sopiminen on osa lapsen turvallista esiopetusta ja täten myös osa yksilökohtaista opiskeluhoitoa. Opetuksen järjestäjällä tulee olla opetuksen aikana toteutettavaa lääkehoitoa ohjaava toimintamalli eli lääkehoitosuunnitelma, joka sisällytetään opiskeluhoitosuunnitelmaan. Lääkehoitosuunnitelmalla tarkoitetaan ohjausasiakirjaa, joka määrittelee lääkehoitoprosessiin sekä lääkehoidon toteuttamiseen ja turvallisuuteen liittyvät tehtävät ja vastuut lääkehoitoa toteuttavissa toiminta- ja työyksiköissä. Toimintayksiköllä tässä yhteydessä tarkoitetaan varhaiskasvatusta sisältäen esiopetuksen ja työyksiköllä esiopetusta tarjoavaa yksittäistä varhaiskasvatuksen yksikköä. Lääkehoitosuunnitelma laaditaan täten siis sekä toiminta- että työyksikötasolla.

Lääkehoitosuunnitelman tulee perustua ajantasaisiin ohjeistuksiin. Lääkehoitosuunnitelma tarkastetaan vuosittain ja päivitetään aina tarvittaessa, kuitenkin vähintään kolmen vuoden välein. Varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma laaditaan prosessissa, jonka käynnistämisestä, koordinoinnista ja loppuunsaattamisesta vastaa varhaiskasvatuksen johto. Lääkehoitosuunnitelman laatimisessa ja päivittämisessä on syytä olla mukana toimintayksikössä toimivia eri ammattiryhmien edustajia ja asiantuntijoita (mm. varhaiskasvatuksen henkilöstön ja terveydenhuollon edustajat).

Jämsän esiopetuksessa lääkehoitoa toteutetaan varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman mukaisesti. Lääkehoitosuunnitelma perustuu ajantasaiseen lainsäädäntöön sekä valtakunnallisiin lääkehoitoa koskeviin suosituksiin, ks. [Turvallinen lääkehoito -opas](#). Varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma on liitteenä 3.

Esiopetuksessa olevan lapsen lääkehoito perustuu lapsen yksilölliseen lääkehoitosopimukseen (Lääkehoitosuunnitelman liite). Suunnitelma tehdään yhdessä vanhempien ja tarvittaessa asiantuntijoiden kanssa. Esiopetuksessa annettava lääkehoito on joko välitöntä hoitoa vaativaa lääkitystä tai pitkäaikaissairauteen liittyvää lääkehoitoa. Esiopetuksessa annetaan vain lääkärin Suomessa määräämiä reseptilääkkeitä, jotka ovat lapselle itselle määrättyjä.

Huoltajien tulee toimittaa esiopetusyksikköön selkeät ja yksinkertaiset kirjalliset ohjeet lääkeannoksista ja muut hoito-ohjeet sekä tietoa niiden mahdollisista vaikutuksista hoitoon. Huoltajien on huolehdittava siitä, että oppilaan lääkehoidon toteuttamisesta sovitaan yhdessä terveys- ja esiopetustoimen henkilöstön kanssa. Sovittavia asioita ovat mm.

- lääkityksen toteuttaja ja sekä tämän varahenkilö/-henkilöt
- lääkityksen toteuttajien perehdytys
- erityistilanteisiin varautuminen
- ensiapukäytännöt
- työnjako ja vastuut esiopetusyksikön toimijoiden, huoltajien ja oppilaan kesken.

4.8 Opiskeluhuollon monialainen yhteistyö oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuen järjestämiseksi

Kaikki tuki edellyttää yhteistyötä. Esiopetuksessa tehdään tiivistä monialaista yhteistyötä eri toimialojen kanssa. Yhteistyötä tehdään muun muassa opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten (ml. lastenneuvola) sekä muiden Keski-Suomen hyvinvointialueen toimijoiden kanssa lapsen tuen toteuttamiseksi ja perheiden tukemiseksi. Monialainen yhteistyö voidaan toteuttaa opiskeluhoitohenkilöstön osallistumisena lapsen esiopetuspalaveriin. Tilanteen mukaan opiskeluhoitohenkilöstön tutustuminen lapsen esiopetuksesta tehtyihin havaintoihin, arviointeihin ja mahdollisiin muihin taustatietoihin riittää. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella.

Perusopetuslain 20 b §:n mukaan opetuksen järjestäjän on varmistettava oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt esiopetuksessa sekä järjestettävä ryhmäkohtaisia tukimuotoja. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja ovat opettajan antama yleinen tukiopeus ja opetuskielen tukiopeus sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä.

Jos ryhmäkohtaiset tukimuodot ovat riittämättömiä, perusopetuslain 20 c §:n mukaan lapsella on oikeus saada viipymättä lapsikohtaisia tukitoimia. Lapsikohtaisia tukitoimia ovat varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama opetus osittain pienryhmässä tai muun opetuksen yhteydessä, varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama opetus kokoaikaisessa pienryhmässä, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä apuvälineet.

Lapsikohtaisia tukitoimia annetaan yksilöllisiin tarpeisiin perustuen. Ennen lapsikohtaisiin tukitoimiin siirtymistä tuen tarvetta arvioidaan yhteistyössä huoltajien ja mahdollisten yhteistyötahojen kanssa. Lapsikohtaisia tukitoimia haetaan Lapsikohtaisen tuen toteuttamista koskeva suunnitelma

esiopetuksessa – asiakirjalla. Suunnitelluista tukitoimista tehdään hallintopäätös. Huoltajia kuullaan lapsikohtaisten tukitoimien päätöksen yhteydessä hallintolain mukaisesti.

5 Yhteistyön järjestäminen

Opiskeluhoolto on kaikkien esiopetustyhteisössä työskentelevien ja opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisten yhteinen tehtävä. Keskeistä opiskeluhoollon toimintatapojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa on lasten, oppilaiden, huoltajien, esiopetuksen ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön sekä yhteistyötahojen osallisuus. Osallisuuden toteutuminen edellyttää yhteisiä toimintatapoja sekä erityisesti opetuksen järjestäjän eli Jämsän esiopetuksen sekä hyvinvointialueen ja Jämsän terveyden välistä yhteistyötä.

5.1 Osallisuus ja yhteistyö opiskeluhoitosuunnitelman laatimisessa ja hyvinvoinnin tukemisessa

Esikouluikäisten lasten, huoltajien, esiopetushenkilöstön ja yhteistyötahojen osallisuus opiskeluhoitosuunnitelman laatimisessa on toteutettu kyselyin ja keskusteluin. Lapset ovat saaneet kertoa mielipiteensä ja ajatuksensa esiopetushenkilöstölle yhteisissä keskusteluissa. Lisäksi lasten kanssa on pelattu Mitä pidät päiväkodista -peliä. Huoltajille on suunnattu opiskeluhoitoon liittyviä kysymyksiä sisältävä asiakastytyväisyyskysely. Kyselyn tuloksista on laadittu yhteenveto, joka on huomioitu opiskeluhoitosuunnitelman laadinnassa.

Opiskeluhoollon henkilöstö esihenkilöineen ovat osallistuneet opiskeluhoitosuunnitelman sisällön tuottamiseen soveltuvin osin. Henkilöstö on osallistunut keväällä 2023 opiskeluhoitokokouksiin, joissa on käyty keskustelua opiskeluhoitosuunnitelmasta ja yksikkökohtaisista suunnitelmista. Opiskeluhoitosuunnitelman luonnos on ollut varhaiskasvatusjohtajan, aluepäälliköiden, pedagogisten asiantuntijoiden ja opiskeluhoitopalveluista vastaavien yhteistyötahojen luettavissa ja kommentoitavissa toukokuussa 2023 ennen opiskeluhoitosuunnitelman esittämistä Jämsän sivistyslautakunnan kokouksessa kesäkuussa 2023. Jämsän esi- ja perusopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman ja opiskeluhoollon arvoja, tavoitteita, toimintatapoja ja -käytänteitä kuvaavan auringon luonnokset on esitelty opiskeluhoollon ohjausryhmälle. Samoin ohjausryhmää on tiedotettu opiskeluhoitosuunnitelmaprosessin etenemisestä ohjausryhmän kokouksissa 9.3.23 ja 20.4.23.

Yhteisöllistä opiskeluhoitoa toteutetaan yhteistyössä muiden yhteistyötahojen, kuten hyvinvointialueen, lastensuojelun, poliisin, seurakunnan sekä järjestöjen kanssa Jämsän esiopetuksen

opiskeluhoitosuunnitelman tavoitteiden toteuttamiseksi. Yhteistyötä myös suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti ja suunnitelmallisesti.

Esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelmaan on tehty tekninen päivitys keväällä 2026.

5.2 Perehdytys ja osaamisen varmistaminen

Esiopetuksen opettajille järjestetään vuosittain elokuussa ennen esiopetuksen käynnistymistä orientaatiopäivä, jonka pedagogiset asiantuntijat kutsuvat koolle. Orientaatiopäivässä heidät perehdytetään yhteisölliseen opiskeluhoitoon ja sen käytänteisiin. Orientaatiopäivään kutsutaan esittäytymään kuraattorit ja psykologit sekä neuvolan terveydenhoitajat.

Aluepäällikkö, pedagoginen asiantuntija ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja ovat henkilöstön tukena yhteisöllisen opiskeluhoillon järjestämisessä. Aluepäällikkö tai pedagoginen asiantuntija ja esiopetuksen opettajat perehdyttävät tiimin muut työntekijät opiskeluhoitoasioihin sekä varmistavat, että tiimi on tietoinen opiskeluhoitoasioista sekä niiden toteuttamisesta omassa esiopetusryhmässään.

5.3 Yhteistyö muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa

Huoltajia ohjataan tarpeen mukaan olemaan yhteydessä perheneuvolan palveluihin lapsen hyvinvointiin liittyvissä huolissa. Varhaiskasvatuksen työntekijät ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos heillä herää huoli lapsen tai perheen hyvinvoinnista. Tarvittaessa esiopetuksen opettaja voi tehdä yhdessä huoltajan kanssa palvelun tarpeen arvioinnin. Ks. luku 4.1.

Esiopetuksen opettaja voi konsultoida asiantuntijoita, jos on huolta lapsen hyvinvoinnissa. Lapsesta tai lapsen asioista konsultoidaan nimettömänä tai huoltajien suostumuksella lapsen nimellä. Sosiaali- ja perhetyöntekijöiden kanssa käytävät palaverit voidaan huoltajien luvalla yhdistää lapsen esiopetussuunnitelmakeskusteluihin. Näin toimittaessa on varmistettava, että läsnä ovat vain ne henkilöt, joille asian käsittely kuuluu. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee tarpeen mukaan yhteistyötä erikoissairaanhoidon kanssa.

5.4 Opiskeluhoillon periaatteista ja toiminnasta tiedottaminen

Opiskeluhoillon kokonaisuudesta ja yksikkökohtaisten opiskeluhoiltoryhmien toiminnasta tiedotetaan säännöllisesti ja suunnitelmallisesti esiopetuksen Pedanet-sivuilla ja Daisyssä sekä erilaisissa tilaisuuksissa, kuten esiopetuksen vanhempainilloissa. Opiskeluhoillon toiminnasta tiedotetaan yhdenmukaisesti ja yhtenevin käytäntein jokaisessa Jämsän esiopetusyksikössä.

Esiopetusyksikön opiskeluhollosta vastaava aluepäällikkö/pedagoginen asiantuntija huolehtii syyslukukauden alussa opiskeluhoitotiedotteen Daisyyn. Tiedotettavia asioita ovat mm. opiskeluholloin toimintaperiaatteet, ohjeet ja käytänteet, opiskeluholloin vuosikellon mukainen toiminta ja toiminnan sisältö, alueiden yhteisten sekä yksikkökohtaisten opiskeluhoitoryhmien kokoonlumisaikataulut. Opiskeluholloin toimijat (opiskeluholloin kuraattori- ja psykologi sekä neuvolapalvelut) vastaavat oman toimintansa tiedottamisesta myös omakohtaisesti tai muulla sopimallaan tavalla (Daisy-tiedote ym.).

Tiedonkulun ja tavoitettavuuden sekä opiskeluholloin toiminnan ja saavutettavuuden varmistamiseksi olennaisen tärkeää on opiskeluhoitopalvelujen yhteystietojen ajantasaisuus. Opiskeluholloin toimijoiden yhteystietojen tulee olla helposti löydettävissä Pedanet-sivuilla, Daisyssä sekä Jämsän kaupungin www-sivuilla. Jokaisen yksittäisen opiskeluholloin toimijan vastuulla on huolehtia yhteystietojensa ajantasaisuudesta ja varmistaa yhteystietonsa säännöllisesti sekä pyytää päivittämään ne käytössä oleviin tietolähteisiin aina tarvittaessa. Havaitut virheet yhteystiedoista tulee korjata tai tiedottaa virheellisestä tiedosta sivuston (esim. Pedanet) ylläpitäjää.

Yksilökohtaisessa opiskeluholloin lapsen tuen varmistamiseksi jokaisen esiopetusyksikön ja opiskeluholloin henkilöstöön kuuluvan tulee omasta osaltaan huolehtia asianmukaisesta ja suostumuksen varaisesti tiedottamisesta ja viestinnästä lapsen tuen varmistamiseksi ja jatkumiseksi (esim. nivelvaiheet).

6. Opiskeluhoitosuunnitelman tarkastaminen ja julkisuus

Tämä opetuksen järjestäjäkohtainen Jämsän esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelma korvaa aiemmin Jämsän esiopetuksessa käytössä olleet esiopetusyksikkökohtaiset opiskeluhoitosuunnitelmat sekä luvun Opiskeluhoito Jämsän esiopetussuunnitelmasta 1.8.2023 alkaen. Jämsän esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman toivotaan yhtenäistävän opiskeluholloin suunnittelun, toteutuksen, seurannan ja arvioinnin käytänteitä Jämsän esiopetuksen yksiköissä.

Lastensuojelulain 12 pykälän mukaisesti Jämsän koulutuksen ja opetuksen järjestäjäkohtaiset (Jämsän esiopetus, perus ja perusopetukseen valmistava opetus, lukiokoulutus sekä Jämsän Kristillinen opisto) opiskeluhoitosuunnitelmat liitetään osaksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, joka on kunnan toimintaa koskeva suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, ja osa kunnan hyvinvointisuunnitelmaa. Jämsän esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelma osana Jämsän hyvinvointisuunnitelmaa (ks. [Jämsän kaupungin laaja hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus](#)) tarkistetaan ja hyväksytään valtuustokausittain, vähintään neljän vuoden välein.

Jämsän esiopetuksen opiskeluhuoltosuunnitelma on julkinen asiakirja. Se julkaistaan esiopetuksen Pedanet-sivustolla, josta se on vapaasti luettavissa.

7. Liitteet

Liite 1 [Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä](#)

Liite 2 [Kriisisuunnitelma](#)

Liite 3 [Lääkehoitosuunnitelma](#)